

О.В. Андрушина,
аспірантка Київського університету імені Бориса Грінченка

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ЗДІЙСНЕННЯ ПРОГРАМИ МОНІТОРИНГУ ЯКОСТІ ЗАГАЛЬНОЇ ОСВІТИ (SASA) НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ В США

Сучасний стан освіти в Україні позначений змінами, що спрямовані на підвищення її якості та надання рівного доступу до якісної освіти всіх дітей. Якісна освіта вважається необхідною умовою соціально-культурного й економічного поступу суспільства. Вона повинна визначатись на основі стандартів освіти та моніторингу освітніх послуг, який передбачає систематичний збір, збереження, обробку, аналіз, корекцію і поширення даних про важливі аспекти освіти на національному, регіональному й локальному рівнях.

На регіональному рівні освітній моніторинг узгоджується з функціями регіонального управління якістю освіти та становить підґрунтя для прогнозування розвитку системи освіти відповідного рівня, визначення ефективності запровадження цільових програм розвитку освіти. В рамках моніторингової оцінки проводяться спеціальні дослідження соціального середовища, освітніх потреб різних груп населення регіону тощо.

Саме тому проблема моніторингу якості освіти належить до найбільш актуальних у сьогодишній педагогічній теорії та практиці. Свідченням інтересу до розробки та вирішення цієї проблеми є низка досліджень вітчизняних науковців, серед яких варто відзначити праці І. Булах, Л. Гриневич, Г. Єльнікової, І. Лікарчука, О. Локшиної, Т. Лукіної, В. Лунячека, О. Ляшенка, С. Ракова та ін. Проблеми оцінювання якості освіти вивчали зарубіжні дослідники, зокрема В. Болотов, С. Глаз, М. Зельман, Ф. Ківз, Г. Ковальова, О. Майоров, Т. Невілл, М. Поташнік, А. Тайджнман, С. Томас, Л. Шепард, Д. Ширінз та ін. У працях зазначених науковців розкрито підходи до проведення вимірювань якості освіти, виділено об'єкти освітнього моніторингу, визначено його види, рівні, функції, а також запропоновано принципи й основи побудови системи моніторингу якості загальної середньої освіти.

На сьогодні в Україні відсутня система моніторингу якості в національній системі освіти, незважаючи на численні декларації про необхідність її створення, доручення Президентів України, прийняті програмні і нормативні документи [1, 4]. Така ситуація зумовлена комплексом причин, серед яких постійне недофінансування, неналежне інституційне забезпечення, недостатнє нормативно-правове регулювання моніторингу якості освіти [2, 101]. Актуальною постає проблема створення системи моніторингу якості освіти на регіо-

нальному рівні, яка враховувала б специфічні освітні потреби різних областей України.

З огляду на зазначене вище вважаємо актуальним дослідження організаційно-педагогічних аспектів освітнього моніторингу США, де розвиненість і дієвість системи моніторингу якості освіти є доведеною та загально визнаною у світовому масштабі. Метою пропонованої статті є висвітлення організаційно-педагогічних умов моніторингу якості загальної освіти в США на регіональному рівні, що здійснюється в рамках програми моніторингу SASA в штаті Массачусетс. Відповідно до мети поставлені такі завдання:

– дослідити тлумачення дефініції «організаційно-педагогічна умова»;

– виокремити комплекс організаційно-педагогічних умов здійснення регіонального освітнього моніторингу в США;

– окреслити можливості та перспективи застосування позитивного досвіду США у практиці здійснення моніторингу якості загальної освіти в Україні.

Освітнє законодавство Сполучених Штатів Америки надає певну автономію регіонам у вирішенні освітніх питань (у тому числі щодо організації та проведення моніторингу) [4]. Однак це не звільняє штати від проведення моніторингу якості загальної середньої освіти національними освітніми органами й інституціями, діяльність яких забезпечується федеральним законодавством з питань освіти.

Функцію моніторингу в країні виконує Департамент освіти, який відстежує якість упровадження федеральних програм і використання програм фінансової підтримки шкіл, що потребують покращення або реорганізації. Законодавчою базою США передбачено створення відповідних умов, спрямованих на організацію моніторингу та його ефективне здійснення, що, безумовно, знаходить відображення у федеральній практиці організації та здійснення моніторингових досліджень.

Для розкриття організаційно-педагогічних умов проведення моніторингу якості освіти в США на регіональному рівні доцільним є з'ясування сутності дефініції «організаційно-педагогічна умова».

У довідковій літературі надаються різні тлумачення поняття «умова». Так, у «Філософському енциклопедичному словнику» зазначено: «умова — філософська категорія, в якій відображаються уні-

версальні відношення речі до тих факторів, завдяки яким вона виникає та існує. Завдяки наявності відповідних умов властивості речей переходять з можливості в дійсність» [7, 482].

Термін «педагогічна умова» дослідники визначають як певну обставину чи обстановку, яка впливає (прискорює або гальмує) на формування та розвиток педагогічних явищ, процесів, систем, якостей особистості [5, 97].

Деякі науковці, зокрема Л. Тарасюк, вважають, що під умовами слід розуміти необхідні та обов'язкові обставини, які визначають, зумовлюють існування та розвиток певного педагогічного явища [6]. Отже, педагогічними умовами вважають обставини, що сприяють розвитку чи гальмуванню процесу, явища, дії чи діяльності, їх визначають як комплекс чинників освітнього закладу чи установи для ефективного здійснення процесу або діяльності.

Л. Коробович виділяє три групи педагогічних умов проведення моніторингу:

1) концептуально-педагогічні умови, що розкривають концептуальну сутність понять «якість освіти», «зміст моніторингових процедур» тощо; інтегральна мета забезпечення успішності здійснення моніторингу навчального процесу в зазначеній групі умов проявляється у концептуальній сутності моніторингу;

2) технологічно-педагогічні умови, що передбачають відкритість процесу та результату моніторингових процедур; органічне поєднання зовнішнього і внутрішнього поточного коригування діяльності об'єктів моніторингу; усвідомлення учасниками навчального процесу його перспективного розвитку; використання інформаційних технологій та комп'ютерної техніки для автоматизації управління процесом навчання;

3) організаційно-педагогічні умови, що пов'язані зі створенням факторно-критеріальної субмоделі та використанням її для самоаналізу і самокорекції на основі саморефлексії учасників навчального процесу [3].

Механізми педагогічної організації, які покладено в основу забезпечення організаційно-педагогічних умов, охоплюють усі рівні та сфери взаємодії між об'єктами й суб'єктами моніторингу, вчителями, учнями та їхніми батьками, іншими суб'єктами, зацікавленими у здійсненні моніторингу якості освіти, виконують інтегральну функцію й забезпечують взаємозв'язки з громадськими об'єднаннями та іншими соціальними структурами. Отже, під організаційно-педагогічними умовами проведення моніторингу якості освіти будемо розуміти систему чинників, дотримання яких забезпечує раціональну організацію моніторингових досліджень, коректну процедуру здійснення моніторингу, об'єктивність і достовірність результатів та їх правильну інтерпретацію.

Відповідно до такої системи чинників організаційно-педагогічні умови проведення моніторингу якості освіти в США умовно можна розділити на такі підгрупи:

— визначення порядку та процедури здійснення моніторингу широкого спектра аспектів якості освіти. Здебільшого ці умови створюються штатами у суворій відповідності до вимог програми «Досягнення учнів і відповідальність школи» (Student Achievement and School Accountability — SASA) та закону «Жодної невстигаючої дитини» (No Child Left Behind — NCLB);

— визначення якісного ступеня здійснення моніторингу регіональними структурами та законодавством штату;

— забезпечення можливості використання результатів моніторингу якості освіти і створення особистісної спрямованості для суб'єктів моніторингових досліджень.

Мета, завдання й сутність моніторингу якості загальної середньої освіти, які складають основу обґрунтування комплексу організаційно-педагогічних умов проведення моніторингу в кожному штаті, висвітлені в програмі «Досягнення учнів і відповідальність школи» (SASA), що була започаткована Департаментом освіти США у 2009 р. Як зазначено в програмі, освіта вважається якісною, якщо в результаті її моніторингу доведено дотримання комплексу вимог, а саме: досягнення учнями штату встановлених навчальних стандартів; забезпечення всіх дітей можливістю отримати освіту, включаючи дітей з фізичними або розумовими вадами, дітей-іммігрантів, дітей, позбавлених батьківської опіки або таких, які не мають постійного місця проживання, дітей, які не вільно володіють англійською мовою тощо; забезпечення якісного керівництва та управління навчальним закладом; фінансова відповідальність освітнього закладу та раціональне використання фінансової підтримки [10]. Для якісного забезпечення такого моніторингу програмою встановлено комплекс цілей, основними з яких є:

1) формування взаємної відповідальності SASA та штатів у процесі забезпечення покращення учнівських навчальних досягнень та усунення різниці в результатах навчання з метою досягнення достатнього рівня навчальних здобутків усіма школярами;

2) створення механізмів забезпечення легальної відповідальності SASA за організацію та проведення моніторингу впровадження і виконання статей 1, 3 закону «Жодної невстигаючої дитини» та інших пов'язаних програм;

3) виконання координуючих функцій у межах широкого спектра програм оцінювання навчальних досягнень, що впроваджуються у різних регіонах;

4) забезпечення гарантій щодо надання штатами й відповідними регіонами критичної інформації для батьків школярів, яка надасть їм змогу бути повноправними партнерами поруч з іншими заці-

кавленими юридичними й фізичними особами у справі забезпечення належної освіти їхніх дітей;

5) інформування про надання технічної допомоги та підтримки освітніх закладів та органів управління освітою регіонів, штатів з метою стимулювання їхнього прагнення щодо покращення методики викладання й організації навчального процесу в цілому;

6) надання даних, які інформують про політику Департаменту освіти й національну управлінську діяльність [10].

Відповідно до програми SASA моніторинг якості освіти в США на рівні конкретного штату проводиться за спеціальним розкладом («Monitoring cycle»), розробленим Департаментом освіти. Як було зазначено, проходить моніторинг відповідно до закону «Жодної невстигаючої дитини» (стаття 1, частини А, В, Д, стаття 3, частина А) та Програми покращення шкіл (School Improving Grant — SIG). Згідно з розкладом, в кожному штаті може проходити поступовий моніторинг однієї, двох або трьох програм [11].

Процедура моніторингу здійснюється експертами SASA у кілька етапів, що у своїй сукупності визначають його концептуальну сутність і складають процес моніторингу. Концептуально-педагогічні умови здійснення процесу моніторингу включають такі функціональні процедури: підготовчу; «онсайт»-моніторинг; «деск»-моніторинг; складання та оприлюднення звіту з моніторингу.

Підготовчий етап починається, як правило, за вісім тижнів до основної процедури моніторингу. Експерти SASA від освітніх органів штату отримують документацію, яка допомагає їм повніше визначити об'єкти моніторингу та його контекст. Ключовим у визначенні індикаторів моніторингу та його ефективності протягом підготовчого етапу є повний аналіз звітних документів, що дає можливість зосередитися на найбільш важливих освітніх проблемах.

«Онсайт»-моніторинг (відкрите відвідування навчального закладу) являє собою систему багаторівневого опитування (інтерв'ю) для отримання валідної інформації з джерел, які умовно можна поділити на дві групи:

- 1) регіональні та місцеві органи управління освітою (їх керівники та колективи);
- 2) директори шкіл, вчителі, батьки, представники громадськості, які беруть участь у діяльності освітніх закладів.

За тиждень до початку основної процедури опитування, як правило, проводиться установча конференція. Зазначений захід виконує низку важливих завдань, зокрема:

- доведення до відома колективів освітніх закладів та установ завдань моніторингового візиту;
- обговорення наявних проблем та потенційних висновків і рекомендацій, що у подальшому знайдуть відображення у звіті;

— надання інформації щодо особливостей проведення опитувань, самого процесу моніторингу та його змісту.

Зрозуміло, що інформація, отримана дослідниками протягом установчої конференції, є попередньою, орієнтовною та не відображає реальної ситуації освітніх здобутків навчального закладу. Змістове наповнення процедури «онсайт»-моніторингу забезпечується засобами детального аналізу отриманих даних (індикаторів) про діяльність освітніх органів штату, вплив керівництва штату на впровадження федеральних програм на рівнях місцевих освітніх органів та шкіл, результативність співпраці державних і громадських органів управління освітою з навчальними закладами [10].

Таким чином, під час «онсайт»-моніторингу групою експертів SASA, до складу якої входить, як правило, 5 або більше досвідчених консультантів, здійснюється всеохоплюючий перегляд індикаторів.

«Деск»-моніторинг (дистанційний зовнішній моніторинг) забезпечує дистанційну перевірку та аналіз документації і встановлює зв'язки штату з керівництвом фахівців SASA. Роль посередників між керівництвом SASA та регіональними органами управління освітою виконують представники штатів, що займають в SASA відповідні посади. Саме на них покладається обов'язок представляти інтереси певного штату й нести відповідальність за інформацію, яка передається від штату до Департаменту освіти. Практика проведення численних «деск»-моніторинрів у США засвідчує, що такий інформаційний зв'язок гарантує повну відповідність регіональної освітньої політики та її реального втілення місцевими органами освіти принципам і вимогам Проекту реформи системи початкової та середньої освіти (ESEA) та забезпечує виконання штатом інших освітніх програм [9].

Перед початком моніторингу Департамент освіти сповіщає штат про його терміни і обґрунтовує програму та цілі моніторингу. Після проведення моніторингу штат отримує офіційний лист з висновками та рекомендаціями [8]. Таким чином, створюються технологічно-педагогічні умови здійснення моніторингу та забезпечується відкритість процесу і результату моніторингових процедур.

Ілюструючи зазначене вище, розповімо про специфіку реалізації та організаційно-педагогічні умови моніторингу програми додаткового освітнього сервісу (Supplemental Educational Services — SES), який проводила SASA в штаті Массачусетс. Моніторинг здійснювався комплексно як «онсайт»-моніторинг та «деск»-моніторинг 5—9 березня 2007 р. Так, підготовка до «онсайт»-моніторингу в державній школі Boston Public Schools (BPS) включала такі процедури:

- ретельне ознайомлення з інструментарієм моніторингу округу;

— перевірку наявності системи організації готуваної документації. Така система має підтверджувати критерії моніторингу, представлені в інструментарії моніторингу Департаменту освіти округу, і включати: контракти або договори, план додаткового освітнього сервісу для учнів, докази взаємодії з батьками, документи про відвідування школи учнями та результати їхніх навчальних досягнень, іншу документацію на вимогу Департаменту;

— підготовку збірки учнівських робіт, яка відображає зміст діяльності учнів;

— забезпечення повного розуміння представниками округу програми підтримки учнів, того, як ця програма співвідноситься з потребами учнів, включаючи цілі їхнього навчання у плані додаткового освітнього сервісу для кожного учня;

— готовність до обговорення процедури прийняття на роботу вчителів та специфіки їхніх методів навчання, роботи з класом, підтримання дисципліни та безпечного клімату;

— забезпечення ознайомлення учнів з процедурою спостереження в школі, а також їх навчання у звичному режимі.

При здійсненні процедури «деск»-моніторингу було надано інформацію про те, що в окрузі:

— наявна процедура допомоги батькам в обранні репетитора (вихователя);

— батькам надається можливість брати участь у розробці навчального плану їхньої дитини (як додаткова освітня послуга);

— розроблено процедуру відповідного відбору учнів, які потребують допомоги;

— забезпечується нерозголошення даних про учнів;

— забезпечується рівність і доступність освіти для всіх учасників;

— забезпечується ефективно впровадження додаткового освітнього сервісу.

Керівниками шкільного округу додатково було представлено такі документи:

— копії підписаних учнями навчальних планів із визначеними цілями навчання;

— звіти про навчальний поступ учнів;

— приклади планів уроків та навчальних матеріалів;

— приклади робіт учнів;

— розклад підвищення кваліфікації вчителів та матеріали про їх професійний розвиток;

— план процедури негайного втручання у разі виникнення потреби у додаткових заняттях.

У штаті існує 36 виконавців (провайдерів) SES, і зараз продовжується процес впровадження процедур, які забезпечуватимуть ефективність таких послуг. Моніторинг діяльності SES-провайдерів, здійснений SASA, виявив, що в план роботи школи не було включено детальні цілі навчальних досягнень для кожного окремого учня, певні проміжки часу для досягнення цих цілей, метод вимірювання покращення результатів навчання учнів,

розклад для інформування батьків і вчителів про прогрес учнівських досягнень, положення про певний проміжок часу у випадку, якщо провайдер не досягає цілей у цей період.

За результатами проведеного комплексного моніторингу експертами SASA було зроблено висновки про те, що процедури моніторингу, які здійснював Департамент освіти штату Массачусетс, були недостатніми для забезпечення виконання місцевими органами освіти вимог ESEA. Було виявлено невиконання положень стосовно залучення батьків школярів до вирішення освітніх питань та забезпечення їхньої інформованості щодо сутності й умов надання додаткового освітнього сервісу, невиконання або часткове виконання пунктів загального плану розвитку шкіл та плану покращення їхньої освітньої діяльності. На підставі зазначених зауважень Департаменту освіти штату було рекомендовано вжити заходів щодо усунення виявлених недоліків [12].

Отже, аналіз наукової літератури та автентичних джерел з питань проведення моніторингу якості освіти на регіональному рівні дає змогу відповідно до поставлених завдань виокремити наступне.

Педагогічними умовами вважаються обставини, що сприяють розвитку чи гальмуванню процесу, явища, дії чи діяльності, а організаційно-педагогічними умовами проведення моніторингу якості освіти є система чинників, дотримання яких забезпечує раціональну організацію моніторингових досліджень, коректну процедуру здійснення моніторингу, об'єктивність і достовірність результатів та їх правильну інтерпретацію.

Організаційно-педагогічними умовами ефективного здійснення регіонального моніторингу в США є:

— *концептуально-педагогічні*, які визначають термін (відповідно до розкладу моніторингу по всій країні та в штаті), процедуру («онсайт»-моніторинг та/або «деск»-моніторинг), об'єкти моніторингу (виконання положень закону «Жодної невстигаючої дитини», програми додаткового освітнього сервісу, оволодіння англійською мовою дітей-іммігрантів тощо), цілі моніторингу (оприлюднюються на установчій конференції) та його методологічну базу (аналіз системи індикаторів);

— *технологічно-педагогічні*, які забезпечують якісний рівень здійснення моніторингу та його відкритість (шляхом оприлюднення результатів моніторингового візиту офіційним листом та на веб-сторінці Департаменту освіти штату), обґрунтованість висновків та відповідних корекційних дій і напрямів перспективного розвитку;

— *організаційно-педагогічні*, які забезпечують конфіденційність даних про учнів, особистісну спрямованість використання результатів моніторингу (як кінцевий результат моніторингу — можливість окремого учня скористатись додатковими

заняттями, оволодіти англійською мовою, для дітей з вадами — навчатись за спеціальним розкладом тощо), надійність та валідність даних про учнів, створення обставин, які сприяють підвищенню навчальних досягнень учнів.

Використання позитивного досвіду регіонального освітнього моніторингу можливе в Україні у таких напрямках: забезпечення концептуальних умов (створення моделі моніторингу — дистанційний або відкриті відвідування); розробка та оприлюднення його методологічної основи — системи індикаторів; складання та оприлюднення розкладу моніторингу по областях країни; розробка регіональних систем оцінювання, які враховували б специфічні освітні потреби певної області. Забезпечення технологічних умов уможливить упровадження системи обґрунтування моніторингового візиту, оприлюднення його цілей та результатів, виокремлення регіонів, які потребують втручання та технічної (або фінансової) допомоги. Для забезпечення організаційно-педагогічних

умов моніторингу якості середньої освіти необхідно вжити заходів щодо створення системи практичної допомоги дітям, які відстають у навчанні, або заохочення тих, хто показує постійно високі результати; забезпечити конфіденційність даних про навчальні результати; отримувати та аналізувати позашкільні фактори, які можуть покращувати результати навчальних досягнень; розробити форми та засоби інформування батьків та громадськості про результати навчальних досягнень та поступу (або відставання) їхніх дітей.

Використання позитивного досвіду США в організації та проведенні моніторингу якості освіти на регіональному рівні є питанням удосконалення теорії та практики моніторингу якості загальної середньої освіти в Україні, а актуальними подальшими дослідженнями ми вважаємо розкриття змістових компонентів моніторингу якості освіти, які враховують різні аспекти навчальної діяльності, шкільні та позашкільні фактори впливу на результати навчання.

ДЖЕРЕЛА

1. Аналітична доповідь про стан моніторингу якості освіти в Україні / МБО «Центр тестових технологій і моніторингу якості освіти»; [І.І. Бабин, Л.М. Гриневич, І.Л. Лікарчук та ін.]; за заг. ред. І.Л. Лікарчука. — К. : МБО «Центр тестових технологій і моніторингу якості освіти»; Х. : Факт, 2011. — 96 с.
2. Гриневич Л.М. Нормативно-правове забезпечення моніторингу якості середньої освіти у США / Л.М. Гриневич // Професійне становлення особистості: проблеми і перспективи : матер. VI Міжнародної науково-практичної конференції, 24–26 жовтня 2011 р., м. Хмельницький. — 2011. — С. 100–106.
3. Коробович Л.П. Моніторинг результативності навчального процесу приватного вищого навчального закладу / Л.П. Коробович // Адаптивне управління в освіті : зб. наук. пр. — Х. : Стиль-іздат, 2007. — С. 110–119.
4. Корф Д.В. Правовое регулирование образования в США / Д.В. Корф, Н.М. Васильева ; под ред. проф. А.Н. Козырина. — М. : Готика, 2005. — 96 с. — (Серия «Законодательство об образовании»).
5. Краткий психологический словарь / [сост. Л.А. Карпенко ; под ред. А.В. Петровского, М.Г. Ярошевского]. — Ростов-на-Дону : Феникс, 1998. — 512 с.
6. Тарасюк Л.В. Організаційно-педагогічні умови управління якістю освіти навчально-виховного процесу у ліцеї / Л.В. Тарасюк // Світ виховання. — 2010. — № 6. — С. 37–40.
7. Філософський енциклопедичний словник / В.І. Шинкарук, Є.К. Бистрицький, М.О. Булашова та ін. — К. : Абрис, 2002. — 746 с.
8. 2011-12 Standard District Review Protocol [Електронний ресурс]. — Режим доступу : www.mass.edu/apa/review/district/dr_protocol.pdf
9. FY2011 Supplemental Educational Services (SES) Year-End Report [Електронний ресурс]. — Режим доступу : www.doe.mass.edu/ses/monitoring.html
10. Student Achievement and School Accountability Programs (SASA) Monitoring Plan for Formula Grant Programs, October, 1 2010 to September 30, 2011 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : www.ed.gov/admins/lead/account/monitoring/indicators0910.pdf
11. U.S. Department of Education. Title I Program Monitoring. SASA Monitoring [Електронний ресурс]. — Режим доступу : www.ed.gov/admins/lead/account/monitoring/index.html
12. United States Department of Education. Office of Elementary and Secondary Education. Nov. 12 2010 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : www.ed.gov/admins/lead/account/monitoring/reports10/maltr.pdf

Рецензент: Гриневич Л.М., кандидат педагогічних наук.